

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวผ่านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม” แบ่งรายละเอียดเนื้อหาสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยเป็นหัวข้อ ดังนี้

3.1 รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการสื่อสารของชุมชนบ้านครัวเป็นหลักกว่ามีการสื่อสารภายในอย่างไรจึงสามารถร่วมมือกันผลิตผ้าไหมที่มีคุณภาพและชื่อเสียง มีการสื่อสารกับบุคคล/สังคมภายนอก อย่างไร จึงทำให้ผ้าไหมได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกชุมชน กระบวนการผลิตผ้าไหมสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนบ้านครัว และการสื่อสารของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อสภาพวิถีดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านครัวเปลี่ยนแปลงไป

3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ

1. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตผ้าไหม

- 1.1 เจ้าของกิจการในอดีต (2 คน) และปัจจุบัน (2 คน)
- 1.2 ผู้ร่วมในกระบวนการผลิตในอดีต (2 คน) และปัจจุบัน (2 คน)
- 1.3 ผู้ซื้อ (2 คน), คนกลาง (1 คน)

2. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการผลิตผ้าไหม

- 2.1 ผู้อาวุโสที่รู้เห็นเหตุการณ์ (2 คน)
- 2.2 ผู้นำชุมชน :
 - อีหม่าม (1 คน)
 - ประธานกรรมการชุมชนบ้านครัวเหนือ (1 คน)
- 2.3 ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ (1 คน)
- 2.4 ผู้แทนสำนักงานเขตราชเทวี (1 คน)

รวม 17 คน

3.3 วิธีการวิจัย

1. การสำรวจเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการทอผ้าไหมของชุมชนบ้านครัว
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น

3.4 วิธีการเข้าถึงข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับการเข้าถึงข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หลักคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม โครงสร้างทางสังคม และสภาพแวดล้อมทั่วไปภายในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยและเตรียมความพร้อมในการเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย
2. ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยเบื้องต้น โดยลงสำรวจพื้นที่ของชุมชนในระหว่างการศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน และเกริ่นแนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมายพอสังเขป
3. ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มเป้าหมายโดยมีจดหมายอย่างเป็นทางการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ถึงประธานชุมชนบ้านครัวเหนือ(นายสัมฤทธิ์ ลิขินทรบุตร) เพื่อขออนุญาต เข้าเก็บข้อมูลในชุมชนบ้านครัวเหนือซึ่งก็ได้รับอนุญาต และมอบหมายให้ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของชุมชนบ้านครัวเหนือ (นางสมใจ เนื่องนิยม) เป็นผู้พาผู้วิจัยไปพบกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอ สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้แนะนำตัวและอธิบายถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัย พร้อมทั้งประโยชน์ของการวิจัยและแนวทางการสัมภาษณ์

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและสมบูรณ์ โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับผ้าไหมบ้านครัว
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) รวมไปถึงการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของคนในชุมชนในบริบททั่วไป
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ควบคู่ไปกับการสังเกตอากัปกริยา ท่าทางระหว่างการสัมภาษณ์พูดคุย

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ไม่เป็นทางการ
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพ
4. การจดบันทึก

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยศึกษาจากเทคนิคการสร้างและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยให้แนวคำถามครอบคลุมรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื้อหาของคำถามสามารถปรับได้ตามลักษณะของผู้ถูกสัมภาษณ์ ช่วงเวลาและโอกาส แนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบและแสดงความคิดเห็นได้ โดยเลือกใช้คำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3.7 ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีตรวจสอบหลายวิธีด้วยกัน คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การใช้สัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตต่อกับปฏิกิริยา การแสดงออกในขณะสัมภาษณ์หรือพูดคุยกับแกนนำ กรรมการชุมชน และชาวชุมชนทั่วไป ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลโดยให้กลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์เป็นผู้ตรวจสอบประเด็นสำคัญต่างๆ และข้อมูลทุกส่วนมาใช้ประกอบกันในการทบทวนตรวจสอบข้อมูล นอกจากนั้น ความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ควบคุมสถานการณ์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยขอคำแนะนำจากผู้นำชุมชน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และถามจากชาวชุมชน) สร้างสัมพันธภาพและความจริงใจ ความไว้วางใจที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความร่วมมือตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

2. ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัย ทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือ สามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

3. ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเองในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล ทั้งก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

4. ผู้วิจัยกำหนดบันทึกการสังเกต โดยการจดจำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหากช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลไม่สามารถทำการบันทึกด้วยการจดจำได้ และเมื่อออกจากชุมชนแล้วผู้วิจัยสามารถดำเนินการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทันที หากเป็นการสัมภาษณ์ที่ได้ขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์แล้ว เมื่อ

การสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียดตามความเป็นจริงในทันที ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับประเด็นและเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลที่สรุปได้ไปวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำวิจัยและการพลิตีส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถยกเลิกการให้ข้อมูลได้ทุกขั้นตอนการวิจัยและพยายามไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

3.8 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 2 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2548 ถึงวันที่ 16 ธันวาคม 2548

3.9 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดระบบข้อมูล รวบรวม และแบ่งหมวดหมู่และประเภทของข้อมูลตามขอบเขตการวิจัย ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชนบ้านครัว, ธุรกิจผ้าไหม, การสื่อสารของชุมชนบ้านครัว และการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสาร จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์หลักในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การใช้แนวคิด ทฤษฎีในบทที่ 2 สร้างกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์
2. การตรวจสอบข้อมูลด้วยการให้กลุ่มเป้าหมายบางคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นและพอจะขอความช่วยเหลือได้ ช่วยตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของข้อมูล ได้แก่ นางสาวใจ เนืองนิยม (ผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชุมชน) และนายมนัสนันท์ เบญจรงค์จินดา (เจ้าของกิจการปัจจุบัน)
3. ตรวจสอบดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล โดยประเมินว่าข้อมูลที่ได้มารครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ และได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางเรื่อง
4. จัดบันทึก และทำรหัส (coding) ข้อมูลที่ได้ตามหัวข้อวัตถุประสงค์การวิจัย
5. ทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการ
6. สร้างบทสรุป โดยนำข้อสรุปย่อยๆ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เป็นบทสรุปที่จะตอบปัญหาของการวิจัย

รายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละส่วนมีดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกรณีศึกษาโดยการจัดแฟ้มข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลในหลายรูปแบบ แบ่งออกเป็น ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพไม่สามารถเจนนับได้ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์โดยการตีความหมาย โดยนำเอาคำ วลี ประโยค อากัปกริยา พฤติกรรมการแสดงออก บริบททางสังคม มาจัดเป็นหมวดหมู่ตามความเกี่ยวข้องตามขอบเขตการวิจัย

2. การสรุปเรื่องของแต่ละกรณีศึกษา วิเคราะห์หาข้อสรุปตามสาระสำคัญของการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาผสมผสานกันเพื่อนำไปสู่การสรุปประเด็นในแต่ละกรณีศึกษา

3. วิเคราะห์สรุปรวม โดยนำข้อมูลสาระสำคัญของแต่ละกรณีศึกษา มาตีความหมายเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Method) โดยการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์และปัญหำนำการวิจัย

3.10 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยนำเสนอข้อมูลตามสัดส่วนของปัญหำนำในการวิจัย ประกอบกับบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ โดยการนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

3.10.1 ชุมชนบ้านคว่ำ กระบวนการผลิต และธุรกิจผ้าไหมในอดีตและปัจจุบัน และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อสังคมของชาวชุมชนบ้านคว่ำ

3.10.2 การสื่อสารภายในชุมชนบ้านคว่ำในอดีตและปัจจุบัน

3.10.3 การสื่อสารระหว่างชุมชนบ้านคว่ำกับบุคคล/สังคมภายนอก ในอดีตและปัจจุบัน